

# Tanker i forbindelse med registreringen af de materialer om skole-kirke samarbejder, som er tilgængelige på Folkekirkens Pædagogiske Institut.

---

Rapport udarbejdet af sognepræst Jens Jacob Jensen, Børgergade 37,  
9362 Gandrup. Tlf. 98 - 259064.

---

## 1. Indledning

### 1.1 Registrering af et mangfoldigt og broget materiale

Gennem de senere år har der på Folkekirkens Pædagogiske Institut hobet sig nogle kasser med materiale op vedrørende de mange skole-kirke-samarbejdsprojekter, som efterhånden sker landet over. Materialet er meget forskelligartet. Lige fra breve, noter, referater fra møder, løbesedler, små a-5 foldere over idé-ringbind til tykke rapporter, som beskriver et projekt fra dets spæde start, udførelse og til evalueringen heraf. Det blev min fornøjelse at kunne bruge noget af en studieorlov på at registrere det mangfoldige materiale, så andre interesserede forhåbentlig kan få glæde deraf. I den forbindelse har jeg gjort mig nogle tanker om skole-kirke-samarbejdet, som det finder sted rundt om.

### 1.2 Hvad er skole - kirke samarbejde

Skole-kirke-samarbejde har der altid været. Historisk set er skolen barn af kirken<sup>1</sup>. Men en lang proces har ført til at skole og kirke efter 1975-skoleloven er to selvstændige institutioner i samfundet. Men stadig har de vægtige kulturinstitutioner væsentlige områder fælles.

Skole og kirke har her i 90-erne igen mange steder opdaget hinanden som ligeværdige samarbejdsparter. Samarbejdet er muligt, fordi der er områder, hvor man - i respekt for hinandens forskellighed - kan støtte og hjælpe hinanden<sup>2</sup>.

Skole-kirke-samarbejde er i sagens natur der, hvor skole og kirke arbejder sammen. Principielt sker det næsten alle steder - som minimum aftaler man lokalt tider for konfirmandundervisning. I denne artikel bruges dog udtrykket 'skole-kirke-samarbejde' i hovedsagen som en 'teknisk' betegnelse om de mere udbyggede samarbejder, hvor flere sogne og /eller skoler er involveret og hvor samarbejdet på en eller anden måde er systematiseret gennem (skriftlige) aftaler.

### 1.3 Nogle forudsætninger

Samfundsudviklingen de senere år har vist en stigende interesse for etik, værdier, religion, tradition og kultur. En udvikling som har afspejlet sig i folkeskoleloven af 1993, hvor det hedder, at 'skolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur' - og hvor det i lovens bemærkninger tilføjes: 'herunder kristendom'. I formålet for faget kristendomskundskab nævnes, at 'den religiøse dimension' har betydning for livsopfattelsen, ligesom områderne 'livsfilosofi og etik' er kommet med under centrale kundskabs- og færdighedsområder.

---

<sup>1</sup> Et barn som netop i dette forår fylder 350 år, når Danmarks ældste skole, Lundestrup i Himmerland 11/2 holder jubilæum.

<sup>2</sup> På spørgsmålet: Hvilken betydning kan en øget samtale/samarbejde få for skolen og for kirken? svarede en præst: 'For skolen: at der her bliver 'højere til loftet'. At eleverne også beskæftiger sig med de store livsspørgsmål og med kristendommens bud på disse. For kirken: at den får kontakt med de unge i sognet hertil er skolen en god indfaldsvinkel. Samtidig kan kirken på det pædagogiske område lære af skolen. For begge: det kan styrke fællesskabet på vores 'lille' sted og give de unge rod og mere kendskab til det sted, hvor de vokser op og hører til.. (SPF delrapport 4 1991/92 side 49 nederst)

Samtidig lægger loven op til samarbejde på tværs af fagene. og indfører begrebet 'projektarbejde'. Der lægges i skolen nu vægt på 'det praktisk musiske' som en vigtig del af den almene dannelse, på den måde, at eleverne 'også skal have mulighed for at møde en mangfoldighed af oplevelser og sanseindtryk'<sup>3</sup>

Alt dette rummer i sig muligheder for samarbejde imellem skolen og det omgivne (lokal-) samfund - herunder kirken.

Traditionelt er kirkens udgangspunkt sognet, den lokale menighed og præsten. Samarbejde på tværs af sognegrænser har ikke været almindeligt i folkekirken. Traditionelt er strukturen set med præstens øjne, at han / hun er kaldet som præst i sit sogn; og der er hans/hendes arbejde bundet til menigheden og det lokale sogn herunder skolen. Ikke desto mindre har der de senere år på flere områder været tendenser til større åbenhed over for samarbejde i kirken. Loven om samarbejde mellem menighedsråd har givet et redskab til at samle nogle kræfter i folkekirken<sup>4</sup> om forskellige opgaver, som ikke kan løses lokalt. Samtidig peger de generelle strukturændringer og holdningsændringer i samfundet i retning af nødvendigheden af et mere struktureret og bredt samarbejde i kirken om forskellige opgaver, herunder et skole-kirke-samarbejde .

## 2. Organiseringen sker på mangfoldige måder.

### 2.1 Det traditionelle skole-kirke-samarbejde i sognet

I Folkekirkens Pædagogiske Institut's materialesamling findes beskrevet eksempler på hvordan det 'traditionelle' skole-kirke-samarbejde mellem den lokale skole og kirke / præst finder sted i det enkelte sogn. Det kan ske på mangfoldige måder og på mange niveauer og undertiden under udfoldelse af stor kreativitet<sup>5</sup>. Samarbejdet er meget afhængig af præstens person, af lærernes person og tilfældige muligheder i sognet.

Det traditionelle lokale samarbejde mellem kirke og skole er typisk, at præsten med skolen aftaler tidspunkter for konfirmandundervisning (og indledende konfirmandundervisning). Præsten kommer evt. på skolen for at orientere vordende konfirmander m.v. Mange steder holder skolen juleafslutning i kirken. Uformelt kan mange præster fortælle om et nært forhold til skolen; har børn der går der; kommer 'til kaffe' på lærerværelset; ægtefællen er måske ansat på skolen, præsten bliver af en lærer bedt om at deltage i en time eller et undervisningsforløb, hvor det er relevant; sidder måske i skolebestyrelse o.s.v. Der tegner sig et varieret billede af en løbende, værdifuld kontakt formelt og uformelt mellem skole og kirke.

### 2.2 Skole-kirke-samarbejde ud fra sognet og den lokale skole

I materialesamlingen er i øjeblikket projekter fra 27 'skole-kirke-samarbejdssteder'. Disse er meget forskellige i opbygning og størrelse. Størst i omfang m.h.t. antal sogne, der betjenes er Folkekirkens Skoletjeneste, København og Frederiksberg kommuner. Der er også eksempler på steder, hvor man lokalt har fået sat et ret omfattende samarbejde i system på baggrund af kontakt mellem den lokale skole og kirke.

<sup>3</sup> Jvf. Ole Vig Jensens forord til 'Læseplaner - folkeskolens fag' side 10

<sup>4</sup> Jvf. Menighedsrådslovens kapitel 8 (Bekendtgørelse nr. 571 af 21. juni 1996 § 43)

<sup>5</sup> Jvf. Materiale om skole-kirke-samarbejde Lolland-Falster Stift / Evalueringsrapport over forsøgsprojekt i Ebeltoft-Rosenholm-Rønde provsti 1993-1995, hvor skole-kirke-samarbejdet i de enkelt sogne inden det store projekt startede op, er beskrevet. / Rapport angående kirke-skole-samarbejde i Østøstø sogn / Kirke-skole-samarbejde: - Svenstrup Sogn, Als og Hjortspringskolen /

- Eks: Abildgård sogn i Frederikshavn har ca. 9.300 indbyggere, to kirker, tre skoler, tre præster og en sognemedhjælper. Sognet har vedtaget en overordnede målsætning om 'en jævnlig og vedvarende kontakt - gennem hjem eller skole - til alle som er blevet døbt i kirken' fra 0 til 18 år. Ud fra denne målsætning - og i overensstemmelse med Frederikshavns Kommunes lokale læseplan for faget kristendomskundskab<sup>6</sup> - har man etableret et omfattende skole-kirke-samarbejde som berører samtlige klasser fra bh.kl. til 6. klasse som kirkens tilbud om et samarbejde om at opfylde den side af læseplanen<sup>7</sup>.

Andre steder etablerer man lokalt med skolens lærere et samarbejde om typisk 2 - 3 temauger for 3. klasserne.

- Eks.: Risskov skole får elever fra tre sogne: Risskov - Ellevang - Vejlbj. De tre sogne er gået i samarbejde med skolen om 2 årlige<sup>8</sup> temauger under det fælles tema 'Kend din kirke'. Fra kirkens side er samarbejdet tænkt som en 'erstatning' for den indledende konfirmandforberedelse / dåbsoplæring, - som p.gr.a. komplicerede sogne- og skoledistriktsgrænser ikke ellers er muligt at etablere<sup>9</sup>. Samarbejdet er (endnu) ikke vedtaget som et permanent samarbejde mellem skole og kirke, hvilket betyder at det på ny hvert år må aftales og planlægges kristendomskundskabslærerne og præster imellem. En ordning som giver usikkerhed, men som p.d.a.s er med til at holde den tanke klar, at samarbejdet også finder sted 'på skolens præmisser'.

### **2.3 Skole-kirke-samarbejde etableret med udgangspunkt i en egns / et provstis hovedmenighedsråd**

Typisk begynder et bredere skole-kirke-samarbejde på frivillig basis ved at nogle præster og lærere mødes og begynder at arbejde sammen på tværs af sogne- og skoledistriktsgrænser. Et sådant initiativ har tendens til hurtigt at gribe om sig. Ud over samarbejdet om den pædagogiske udvikling af fælles projekter tager det administrative i et samarbejde med mange parter tid. Jeg har talt med flere, der arbejder / har arbejdet i en sådan frivillig, 'løs' struktur, som samstemmende bekræfter, at der kommer et tidspunkt, hvor det er nødvendigt med betalt hjælp<sup>10</sup>.

- Sådan er det f.eks. gået i Thisted provsti, hvor et skole-kirke-samarbejde begyndte for 3 år siden på frivillig basis, men hvor man nu har ansat en pædagogisk medarbejder under Thisted menighedsråd 8 timer (2 timer til administrativt arbejde / 6 timer til udførende arbejde i provstiet)

<sup>6</sup> Iflg. Abildgård kirkes sognemedhjælper har man i Frederikshavn Kommune via konsulent i kristendomskundskab bevaret en lokalt udformet læseplan for faget kristendomskundskab hvori der står, at 'der skal ~~undervises~~ i kendskab til sognet og dets kirke - specielt i 1. - 5. klasse.'

<sup>7</sup> Et eksempel på kirke-skole-samarbejde i et landsogn (1600 indb.) mellem en præst og den lokale skole Svenstrup Sogn, Als og Hjortspringskolen, hvor præsten i samarbejde med skolens lærere i kristendomskundskab tilrettelægger undervisningsforløb i 1. - 6. klasse

<sup>8</sup> Samarbejdet med skolen om temaugerne begyndte 1992/93 og har været årligt tilbagevendende. Det er dog fortsat afhængig af at aftalerne kan fornyes hvert år og at man kan samarbejde med de lærere, der det pågældende år har 3.klasserne til kristendomskundskab.

<sup>9</sup> Tilsvarende skole-kirke-samarbejdsprojekter findes i Sulsted sogn, hvor det årlige samarbejdet med skolen omhandler fælles planlægning af 3 ugers temaarbejde (høst, jul, påske) / i Skalborg bruger man samme model, blot begrænset til 2 emneuger.

<sup>10</sup> F.eks. arbejder et skole-kirke-samarbejde i Silkeborg med tanker om at få tilført en lærerarbejdskraft (6 timer) fra kommunen. / Anderledes er det gået i Helsingør, hvor et skole-kirke-samarbejde i Helsingør kommune kom i gang udsprunget af kursus afholdt af Pædagogisk Central i Helsingør 1991-92 for gruppe præster med titlen 'Kirken kan bruges', og hvis formål var at styrke kristendomsundervisningen. Men arbejdet har nu 'ligget i dvale' de sidste 3-4 år.

## **2.4 Skole-kirke-samarbejde etableret på grundlag af lov om samarbejde mellem menighedsråd**

Menighedsrådslovens kapitel 8 giver mulighed for at flere menighedsråd i fællesskab kan ansætte en medarbejder<sup>11</sup>. Denne model bruges ved ansættelse af medarbejdere i flere skoletjenester i de større byer og i provsti-projekter.

Det gælder:

- Folkekirkens Skoletjeneste i Randers (etableret 1991), der omfatter samtlige 16 menighedsråd i Randers-Hadsten provsti, og hvor man har ansat en lærer på fuld tid og to præster på henholdsvis 80% og 20%.
- Folkekirkens Skoletjeneste, København og Frederiksberg kommuner (etableret 1992), der pr. januar 1998 omfatter 42 menighedsråd (af 83 mulige), og hvor man har ansat en lærer (50%) og en præst (75%).
- Skole-kirke-samarbejde i Ebeltoft-Rosenholm-Rønne kommuner (etableret 1993), der omfatter 22 (af 23) menighedsråd, og hvor der er ansat en medhjælp på 100% (cand. mag. - gift med præst)
- Den folkekirkelige skoletjeneste i Gentofte kommune (etableret 1995/97), der omfatter 8 (af 9) menighedsråd, og hvor der er ansat en lærer (25%) og en præst (25%)
- Skole-kirke-samarbejdet i Århus kommune (etableret september 1997), der omfatter 29 (af 56) menighedsråd i Århus kommune. Samarbejdet bæres i overvejende grad økonomisk af de 4 store menighedsråd i de 4 provstier samarbejdet omhandler. Der er ansat en lærer (50%) og en præst (50%).
- Skole-kirke-tjenesten Hjørring-Hirtshals-Skagen kommuner, Hjørring provsti (etableret efteråret 1997), der omfatter 9 (af 10) sogne i Hjørring og halvdelen af sognene i de to øvrige kommuner. Der er ansat en pædagogisk medhjælp (50%).

## **2.5 Skole-kirke-samarbejder finansieret af stifts- og/eller kommunale midler.**

Meget skole-kirke-samarbejde gror 'nedefra'. Men flere steder er skole-kirke-samarbejde dog også blevet etableret / støttet 'ovenfra', typisk som et hjørne af en stiftscentrals opgaver.

Således

- Århus Stiftscentral for kristendomsundervisning, hvor en præst er ansat på 20% til skole-kirke-samarbejde
- Religionspædagogisk Stiftscentral på Aalborg Stiftsbibliotek og Folkekirkens Skoletjeneste i Aalborg kommune, der arbejder med kommunens Pædagogiske Central om kurser og materialer, hvor en præst er tilknyttet (25%)
- Religionspædagogisk Materialesamling for Lolland-Falster Stift på Amtscentralen i Maribo har en præst ansat (25%)
- Kirke-Skole samarbejdet i Køge kommune. Her er organisationen 'meget løs'. Et selvsupplerende arbejdsudvalget består af 4 præster og 4 lærere men med udgangspunkt i en aktiv leder af Pædagogisk Central for Køge Kommune.
- Skole-kirke-samarbejdet i Viborg Stift er et hjørne af Viborg Stifts Undervisningsudvalgs arbejdsområde. Man arbejder på at skabe et samarbejde med amtscentralerne om her at opbygge en samling religionspædagogisk litteratur og materialer til den kirkelige undervisning - også med henblik på et skole-kirke-samarbejde.

---

<sup>11</sup> Et samarbejde på baggrund af menighedsrådslovens § 8 er noget omstændelig, idet det bl.a. kræver en fælles vedtægt og nedsættelse af et repræsentantskab og et forretningsudvalg. Da vi i Sæby provsti i 1997 forsøgte at stable et skole-kirke-samarbejde på benene provsti-regi var et af de vægtige modargumenter, at det er for tungt et administrationsapparat.

- Konsulenttjeneste for folkekirken i Esbjerg kommune (etableret 1993) med udgangspunkt i Pædagogisk Center som en del af skolekonsulents opgave.
- Folkekirkens Skoletjeneste i Haderslev kommune (etableret 1996), med udgangspunkt i at en sognepræst ved Haderslev Domkirke (på frivillig basis) koordinerer arbejdet. Samtlige menighedsråd i kommunen betaler 400 kr. / år til administration.
- Folkekirkens Skoletjeneste i Aabenraa provsti (etableret 1997). Der er i provstiet nedsat et udvalg bestående af 5 præster og 5 lærere

### **2.6 Skole-kirke-samarbejde finansieret af statslige midler**

Ét projekt skiller sig ud ved at være finansieret af statslige midler: Ungdomsbyens kirkeprojekt, Statens Pædagogiske Forsøgscenter (etableret 1963/86). Udvalget for Ungdomsbyens Kirke (Rødovre) etablerede 1986 et pædagogisk udviklingsarbejde med tilknyttet projektmedarbejder med bl.a. det formål at etablere og styrke lokalt samarbejde mellem skole og kirke gennem afholdelse af studiedage og kurser samt udvikling af undervisningsforløb.

### **3. Kirken betaler broderparten af samarbejdet.**

Leder af Køge skolevæsenes Pædagogiske Central, Palle Johansen, fortæller<sup>12</sup>, at en af grundene til at man i Køge begyndte at forsøge sig med skole-kirke-samarbejde var at faget kristendomskundskab materialemæssigt blev udsultet. Eksempelvis afsætter en skole med 450 elever i 1995 1821 kr. til fagets materialeforbrug for alle klasser for et helt år!

På mange skoler er kristendomsfaget trængt. Selv om faget timetalsmæssigt over et skoleforløb ligger med middeltimetalt, betragtes det på mange skoler som et 'lavstatusfag'. Et et-timesfag, klemmt i skolernes fagfordeling, fordi 'den skal gå op'. Også holdningsmæssigt har faget været trængt (indoktrineringsdebatten i 70-erne og 80-erne).

Fra kristendomskundskabslærernes side ser man i dag nok nogle steder en fordel i et skole-kirke-samarbejde, fordi det blandt meget andet også kan tilføre faget tiltrængte ressourcer. Det er det helt generelle indtryk, at det er kirken, der skydes penge og ressourcer i samarbejdet, når det handler om skole-kirke-samarbejde på lokalt plan. Det nævnes et par steder, hvor en gruppe præster og lærere er gået sammen om planlægning af et undervisningsforløb, at lærerne af deres skole er blevet bevilliget nogle Ø-timer - som skolens bidrag til samarbejdet.

Derudover - og de fleste steder - er det i vid udstækning kirken, der betaler undervisningsmaterialer, evt. særlige konsulenter / hjælpe-lærere i et projekt, man står for transport til besøg i kirke og studieture, sodavand og burgere til afslutningsfester o.s.v.. Rapporter kan berette om glæde hos kristendomskundskabslærere over at få stillet nye tidssvarende undervisningsmaterialer og -muligheder til rådighed.

Det skal dog nævnes, at det i det skole-kirke-samarbejde som foregår ud fra de kommunale Pædagogiske Centraler<sup>13</sup>, typisk er den pædagogiske central der bekoster og udsender materialer til skole-kirke-samarbejde.

<sup>12</sup> Se artikel 'Overvejelser omkring Kirke-Skole samarbejdet i Køge' (vedhæftet Rapport til menighedsrådene om kirke-skole samarbejdet i Køge)

<sup>13</sup> Aalborg, Esbjerg, Køge...

## 4. Emner for skole-kirke-samarbejde

### 4.1 Samarbejde med udgangspunkt i læseplan for kristendomskundskab<sup>14</sup>

Læseplanen for Kristendomskundskab (1995) opererer med en række centrale kundskabs- og færdighedsområder. Der nævnes 5 områder: 'Livsfilosofi og etik', 'Bibelske fortællinger', 'Kristendommen i historisk og nutidig sammenhæng', 'Ikke-kristne religioner og livsopfattelser' og 'Kunst og symboler'. Hvis man laver en liste over de generelle undervisningstemaer, som faktisk har været afprøvet i skole-kirke-samarbejde og sammenholder den med læseplanens emner, viser det sig, at alle emner på forskellig vis har været fremme<sup>15</sup>. Men 2 af de centrale kundskabsområder springer umiddelbart i øjnene. Det ene er, at 'Ikke-kristne religioner og livsopfattelser' kun er genstand for et par af de beskrevne undervisningsforløb. Det er for mig overraskende. Det kan skyldes, at skolen faktisk ikke bruger ret megen tid på emnet. Hvis området 'Ikke-kristne religioner og livsopfattelser' på skolerne spiller en ligeværdig rolle med andre centrale kundskabsområder, således at det blot ikke inddrages i skole-kirke-samarbejdet, er det alligevel overraskende, at man ikke lokalt bruger præsten som 'den religiøse fagmand'.

Mere overraskende er det måske, at et centralt område som 'Livsfilosofi og etik' er svagere repræsenteret i projekterne. Det indgår kun direkte i ca. halvt så mange undervisningsforløb som de tre andre centrale områder 'Bibelske fortællinger', 'Kristendommen i historisk og nutidig sammenhæng', 'Kunst og symboler'. Disse tre står i min vurdering meget jævnbrydige i 'popularitet'. Men netop 'Livsfilosofi og etik' var det nye centrale kundskabs- og færdighedsområde, som kom ind i faget med læseplanen i 1995. Ungdomsbyens Kirkeprojekts pædagogiske udviklingsarbejde i skoleåret 1996/97 tog udgangspunkt i det nye som kom ind i faget kristendomskundskab med læseplanen, - formålet indfører begrebet 'den religiøse dimension' og under centrale kundskabs- og færdighedsområder indfører 'Livsfilosofi og etik'. Projektets grundidé var at afprøve disse nye muligheder i praktiske undervisningsforløb. Og det tager selvfølgelig tid inden et sådant område slår igennem.

Overraskende er det for mig, at området 'kunst og symboler' spiller en jævnbrydig rolle i skole-kirke-samarbejdet med de øvrige centrale områder. Der kan her spores en geografisk forskel, idet området vejer tungest øst for Storebælt.

Øverst på skole-kirke-samarbejdets liste over hyppigst forekomne projekter er ikke overraskende salmesangsprojekterne. Nyetablerede samarbejder finder, at et salmesangsprojekt er en enkel, god, sikker måde at indlede et skole-kirke-samarbejde på. Og det viser sig ofte, at et godt tilbud fra kirken til skolen om at indøve nogle centrale salmer berører og afhjælper en dårlig samvittighed på mange skoler<sup>16</sup>. Et salmesangsprojekt bliver de fleste steder modtaget med glæde. Og flere steder bliver det fastholdt som et årligt tilbagevendende tilbud fra kirken til skolen - evt. vekslede hen over året, så salmesangsprojekternes temaer kan knytte til ved sæsonen - efterår - jul - lys og mørke påske - pinse.

Et andet centralt og 'populært' emne, set med kirkens øjne, som går igen i skole-kirke-

<sup>14</sup> I Midtvejsevaluering fra Folkekirkens Skoletjeneste København Frederiksberg (1994) gøres opmærksom på at skole-kirke-samarbejdet er umuligt alene på basis af faget kristendomskundskab, idet fagets stilling i skolen som et et-times fag med fritagelsesmulighed gør det kritisk som udgangspunkt. Men samarbejdets basisdansk-faget - og knytter i øvrigt til ved en lang række fag.

Oplevelsesdimensionen, som vinder frem i skolens undervisning, er også grobund for skole-kirke-samarbejdet.

<sup>15</sup> Den følgende vurdering er et skøn, lavet på baggrund af det 'emnerregister', mit registreringsarbejde mundede ud i.

<sup>16</sup> 'Salmer' er et meget konkret emne, som direkte er omtalt i 3 af skolens læseplaner (kristendomskundskab, dansk og musik). Frem for noget opfattes salmen som en del af 'dansk kultur'.

samarbejdet er fortællingen, specielt den bibelske fortælling. Ofte bliver kirkerummet brugt som ramme om fortællingen både for små og de lidt større børn. Særligt spændende bliver det, når børn i Århus bliver hentet af en kutteklædt person og ført ned til en fortælleoplevelse i Vor Frue kirkes krypt<sup>17</sup>.

#### **4.2 Samarbejde inden for skolelovens rammer**

Med skoleloven af 1993 skete som nævnt i indledningen flere ændringer, som har betydning for samarbejdet mellem skole og kirke.

Der lægges nu i skolen op til tværfagligt samarbejde mellem samtlige fag. Dette ser ud til at kunne give kristendomsfaget en helt ny status, idet dette fag med sit indhold af almenmenneskelige spørgsmål, etik, kunst, historie, fortælling o.s.v., på forunderlig vis i sig rummer muligheder for at samle og samarbejde med en langt række af skolens andre fag. Og det er en helt klar tendens, at mange af de undervisningsforløb, som finder sted i skole-kirke-samarbejder bygger på en tværfaglig indfaldsvinkel. Samarbejdet sker typisk mellem kristendomskundskab / dansk / musik / billedkunst. Men sammensætningen af fag i et tværfagligt arbejde er utallige; der er eksempler på tværfaglige projekter, der berører samtlige skolens fag<sup>18</sup>.

En anden nyskabelse i 93-loven er indførelse af projekt-arbejdsformen i folkeskolen. Også dette er nogle af skoletjenesterne opmærksomme på og tilbyder 'projekt-liste' til inspiration. Andre tilbyder et bredt undervisningsprojekt til de store klasser, der har det sigte at inspirere nogle af eleverne til i deres projektopgave at vælge emner indenfor 'det kirkelige' område<sup>19</sup>.

#### **4.3 Skole-kirke-samarbejde er noget meget forskelligt**

Det fremgår, at skole-kirke-samarbejde landet over er meget varieret og forskelligt. Ikke to steder ligner hinanden. Enkelte steder markerer man stilfærdigt samarbejdet ved at kirken sende en folder rundt til samtlige skoler / folkeskolelærere i området. Heri gør kirken opmærksom på de temaer og emneområder, som enkelte præster gerne vil gå ind i samarbejde med skolerne om<sup>20</sup>.

Typisk markeres opstarten på et skole-kirke-samarbejde i et byområde ved at udsende et ringbind med billede og beskrivelser af samtlige områdets kirker og adresser på præster og kirkens øvrige medarbejdere<sup>21</sup> og med invitation til samarbejde.

De store skoletjenester og provsti-samarbejder, hvor der er ansat pædagogisk og teologisk medhjælp har på forskellig vis som hovedformål 'at udvikle og udbyde undervisningstilbud til folkeskolerne'<sup>22</sup>. Og når man ser de mange ideer herfra, fornemmer man det frugtbare samarbejde som kan gro frem, hvor 'lærer' og 'præst' mødes. I disse 'kraftcentre' har man mulighed for at være 'aktuelle' med undervisningstilbuddene ved at tage bestik af de ting, som dukker op i (lokal-)samfundet. En udstilling, et teaterstykke; en god film kan hurtigt bringes på bane med mere eller mindre grydeklare undervisningsvejledninger. En aktuel TV-serie fanges

<sup>17</sup> Jf. undervisningstilbuddet: 'Den gode historie - også den gode bibelhistorie' Skole-kirke-samarbejdet i Århus.

<sup>18</sup> Således gælder det f.eks. for de store uge-40-projekter i Ebeltoft-Rosenholm-Rønne

<sup>19</sup> således: På jagt efter historien i kirken : - indbydelse til projektarbejde. - Randers / Kirke og kristendom - værdier i dansk kultur : - projektopgave 96/97. - Frederiksberg

<sup>20</sup> Haderslev / Aabenraa /

<sup>21</sup> Således bl.a. Skoletjenesten for faget Kristendomskundskab i Esbjerg kommune (1993) / Folkekirkens Skoletjeneste i Randers / Skole-kirke-samarbejde i Helsingør Kommune (1994) / Folkekirkens Skoletjeneste & Skoletjenesten ved Aalborg Kommune (1998) /

<sup>22</sup> ordlyden fra Folkekirkens Skoletjeneste København-Frederiksberg

som udgangspunkt for et undervisningsforløb<sup>23</sup> eller man bringer en landsdækkende festival 'Den gode historie' ind i en kirkelig sammenhæng ved at få nogle klasser til at fortælle Maria Magdalenes evangelium på internettet - blot for at antyde noget af bredden. Og parallelt med disse 'tilfældigt' opdukkende muligheder til at skabe berøringspunkt mellem skoleelevers hverdag og 'det kirkelige', er det mit indtryk at skoletjenester rundt omkring arbejder solidt med at udvikle og 'modernisere' både mere traditionelle men også utraditionelle former for skole-kirke-samarbejde<sup>24</sup> og tilbyde dem til skolerne. Gennem en lind strøm af tilbud mindes skolerne disse steder til stadigt om kirken / den lokale kirke som samarbejdspartner. Ofte bliver skolen/lærerne mindet om, at den lokale præst både kan og gerne vil bruges i forbindelse med forskellige undervisningsforløb.

Et skole-kirke-samarbejde i særklasse er de stort anlagte uge-40-projekter i Ebeltoft-Rosenholm-Rønde<sup>25</sup>, hvor man i provstiet forsøger at skabe en tradition for at i uge 40 har alt, hvad der sker i skolen, noget med kirken at gøre. Det sker bl.a. gennem omfattende idé- og undervisningsoplæg fra projektmedarbejderen, hvor den lokale kirke bringes i berøring med samtlige fag og samtlige klasser. Når man læser beskrivelserne af disse projekter fra Djursland får man det indtryk, at det ikke kun er skole-kirke-samarbejde men at det har tendens til at blive projekter, som i perioder inddrager hele lokalsamfundet og samtlige institutioner der<sup>26</sup>.

#### 4.4 Konkrete emner,

Herunder følger en alfabetisk liste over nogle af de konkrete emner, som har været behandlet i forskellige skole-kirke-samarbejder. Flere af emnerne kan godt gå igen i det samme projekt.

Og mange af emnerne går igen i mange projekter!

ansvar, medansvar, respekt, næste	godt og ondt	livskvalitet - er livet værd at leve?
kærlighed	Gud	Livskvalitet.
ansvar/skyld	hjerne- hjertedødskriteriet	livsværdier/døden.
arkitektur - kirke	hvilken hjælp tilbydes i dag til	love og regler
astrologi / horoskoper / kristentro	mennesker	lys - mørke
barndom' - 'eventyr' - 'måltider'	i sorg og glæde - ritualer i kirken	musik og religion
byens kirkegårde - dødens haver	identitet	måltidsfællesskab - påske
dag - nat	jødedom - kristendom - islam.	næstekærlighed
dansk kultur	kirke på andre måder	om at 'gå imod strømmen'
dansk kultur / dansk sang / identitet	kirkekendskab	pinsen - symboler
dansk sang	kirken - et hus i byen	protest i Guds navn/kristne samfund i Danmark
den gode fortælling	kirken i arbejdstøjet i lokalsamfundet	påske
den kristne dåb	kirken i hverdagen.	rejsen - kampen mellem det gode og det onde - forestillingen om gudsriget
design og formgivning / det hellige rum	kirken i lokalsamfundet.	ritualer
det gode/det onde,	kirken i vort samfund.	ritualer og natur
det hellige	kirken og den 3. Verden.	salmedigtere
det retfærdige/det uretfærdige i	kirken som arbejdsplads	salmer
verden - og vores forhold til det'	kirken, ritualerne og dømy-religiøse	skabelse og død
du må ikke slå ihjel	kirken sociale arbejde	skabelsesmyter
døden / det at miste / gravminder /	klokker og klokkringning	

<sup>23</sup> Ledestjerner og stjernetegne : et anderledes juleprojekt for 8.-10. klasse fra Folkekirkens Undervisning og Skoletjeneste, Randers, - nov. 1997.

<sup>24</sup> som kirkebesøg / kirken som fortællested / kunst i kirken / kirkemusik / historie / symboler / ritualer m.m.

<sup>25</sup> Himlen er temmelig blå. 1995 En skoledag i kirken 1996 Jeg elsker de grønne lunde - om Højskolesangbogen og dansk kultur 1997

<sup>26</sup> 'Himlen er temmelig blå'-ugen 1995 drog skolerne ind i 'En fantasifuld uge om kristendom', der i det trods alt begrænsede lokalsamfund omfattede mere end 70 arrangementer - Musical, Musikdrama, Film, Kirkekoncerter, Udstillinger, Foredrag, Sangaftner.

kristendommens syn på døden  
 døden -hjerne/hjertedøds-kriteriet  
 døden og dens ritualer  
 døds-kriteriet - hjerne eller hjerte.  
 dåb - vand  
 engle  
 er Gud ond?  
 er livet værd at leve?  
 etiske problemstillinger ved  
 parforhold, forældre/børneforhold,  
 arbejde, skilsmisse og død.  
 fortællingen  
 følelser  
 glæde - sorg  
 godhed eller det gode

komparativ læsning  
 konfirmation - den kristne tro contra  
 new-age  
 krig og fred - kirke og  
 menneskerettigheder  
 krig og fred og livsværdier  
 kristendom i hverdagen.  
 kristendommen i lokalsamfundet  
 kultur-møder  
 kunst i kirken  
 lav en gudstjeneste  
 lidelse / påske  
 liv og død.  
 livets start på godt og ondt  
 livsglæde og livsmod

sogne- og gudstjenestekendskab  
 sognet i tal  
 sorg, skyld, skæbne og døden.  
 Sorgen over at miste og kampen  
 mellem det gode og det onde.  
 spørgsmål om skyld og ansvar  
 symboler og ritualer  
 syndefald og håb  
 tro og tilværelse.  
 vand, brød og vin som symboler  
 vikingetiden /værdi-skifte  
 værdifællesskaber  
 ægteskab / samliv  
 årets rytme

#### 4.5 'På skolens præmisser?'

'Skole-kirke-samarbejdet sker på skolens præmisser' - understreges det ofte fra kirkens side<sup>27</sup>. I det ligger underforstået den erkendelse, at samarbejdet rent faktisk udgår fra kirken, og at det i sit udgangspunkt er 'ensidigt', og derfor kræver ekstra indlevelsesevne fra kirkens side i skolens liv. Nogle steder taler man om det formål: at styrke og udbygge det lokale samarbejde mellem skoler og kirker i kommunen i gensidig respekt for forskellene i udgangspunkt og sigte<sup>28</sup>. Eller som det hedder om Folkekirkens skoletjeneste Aabenraa Provsti: 'den er et tilbud fra kirkens side om at lade skolens elever møde kirke og kristendom som levende størrelser - som mennesker og som symboler, salmer, fortællinger og kirkebygninger, der er i brug og har betydning - således at børnene også på dette område får mulighed for at forbinde det, de lærer om i skolen med det liv, der udfolder sig udenfor skolen'.

Man fornemmer en forskel i holdning. Der er steder, hvor man fastholder, at det er et kirke-skole-samarbejde, at det er kirkens tilbud til skolen, som klart udspringer af, at kirken er en levende kirke. F.eks. som nævnt ovenfor (2.2), har Abildgårdskirken i Frederikshavn en klar kirkelig målsætning - men en målsætning som svarer til den lokalt udformede læseplan.

Andre steder har man skolens egen pluralistiske forståelsesverden som udgangspunkt. Man tilbyder principielt kun skolen projekter, som skolen selv kunne have fremstillet - hvis den havde haft ideerne og overskuddet.

#### 4.6 Ekskurs

Det ligger uden for mine muligheder at vurdere de enkelte undervisningsprojekter i materialet. Men 2 projekter vil jeg nævne, fordi de er så forskellige i udgangspunkt og sigte og så alligevel. ...

Det ene projekt er: 'Tro og overtro - den gode fortællings sted. Et undervisningsforløb om religion og kultur på økobasen Eghjorten', udarbejdet af Skoledirektoratet i København - Frederiksborg Statskovdistrikt og Folkekirkens Skoletjeneste København - Frederiksberg

Det andet projekt er 'Ledestjerner og stjernetegn - et anderledes juleprojekt for 8. - 10. klasse., udgivet af Folkekirkens Undervisning og Skoletjeneste i Randers.

- 'Tro og overtro' handler om begreberne tro, det hellige og den gode fortælling. Begreberne er koblet sammen med konkrete naturoplevelser og andre besøg uden for skolen. I en række litterære oplæg kredser man om naturen og naturoplevelsen som dømmenøse, det hellige. Der åbnes op til en forståelse for hellige træer, kilder og sten, hvis særlige karakter kommer til udtryk i symbolet og i historien, i myten som knyttes til. Et besøg på

<sup>27</sup> F.eks. skole-kirke-samarbejdet i Ebeltoft-Rosenholm-Rønde (Evalueringsrapport 1993-95 side18)

<sup>28</sup> Folkekirkens Skoletjeneste i Haderslev

okobasen Eghjorten knytter sagnet, historien til håndgribelige naturoplevelser. Og ind i denne åbning for det, som er større end mennesket, det hellige, arrangeres et kirkebesøg med præst til det sted, som for mange i dag er 'det hellige rum', hvortil der også knytter sig myter, sagn, fortælling. Jeg fornemmer i projektet en meget 'åben' pædagogik, hvor man lader tingene stå, som de er, og hvor børnene selv får lov at indleve sig og vurdere og finde sig selv. (Projektet henvender sig til 5. - 7. klasser.; Niveaue er efter min bedømmelse dog mere 8. - 10. klasse.)

- 'Ledestjerner og stjernetegn' drejer sig iflg. projektindbydelsen 'om skæbnetro - eller Gudstro. Det handler om at blive ledet - eller blive styret.' Tingene er sat på lads fra starten. Projektet tager udgangspunkt i Tøhserie 'Stjernetegn'. Der arbejdes med hvad astrologi er og det dokumenteres, hvor uvidenskabelig og okkult det er. I anden fase handler det om ledestjernen belyst ud fra en film om 'Den 4. Vismand' og salmen 'Dejlig er den himmel blå'. Hele projektet afsluttes i kirken med prædiken: 'Vi har og en ledestjerne'. Linjen i projektet er meget klar, apologetisk med udgangspunkt i kristentroen imod astrologi og målrettet mod en kristen forkyndelse. Jeg fornemmer mere konfirmandforberedelse end folkeskole i et sådant undervisningsprojekt.

## 5. Samarbejdet mellem forskellige parter

### 5.1 Samarbejdet mellem lærer og præst

I Midtvejsevaluering (1994) fra Folkekirkens Skoletjeneste København Frederiksberg findes en tankevækkende evaluering som viser, at lærere og præster har meget forskellige bevæggrunde til at deltage i skoletjenestens projekter. Hvor 63% af de deltagende præster angiver det som en grund, at det er en anledning til at få kontakt med skolen, er det kun for 6 % af lærerne handler om samarbejde med kirken!<sup>29</sup>

Denne konstatering er kun en yderligere bekræftelse til at forstå, at skole-kirke-samarbejde helt overvejende sker på kirkens initiativ og ud fra kirkens interesser. Men som det fremgår af afsnit 2, forsøger man mange steder i kirken at tage 'skolen' med ind i planlægningen af projekter. Bl.a. ved at man som medhjælp ansætter et team, typisk en lærer og en præst, der skal arbejde sammen.

Men spørgsmålet rejser sig om hvor meget de enkelte berørte lærere der har klasserne ude på skolerne er med i planlægningen af projekterne og i undervisningen.

Og igen tegner der sig et broget billede lige fra undervisningsprojekter, hvor det er kirken, der fostrer ideen og gør det færdigt til et grydeklart projekt, som skolen/læreren blot kan tage imod eller lade ligge og over til idealsituationen, hvor lærere og præster i fællesskab får ideerne, og derefter samarbejder om undervisningsplan og endelig om selve undervisningen.

Idealsituationen er man nok tættest på i det pædagogiske udviklingsarbejde, som har fundet sted i Ungdomsbyens Kirkeprojekt i Rødovre<sup>30</sup>. Men jeg har erfaret, at der faktisk rundt

<sup>29</sup> Præster angiver 6 grunde:

- Valgte det ikke, men følte det som en del af sit job
- blev opfordret
- det lød spændende
- det førte til et produkt
- god anledning til at få kontakt med skolen
- udbredelse af kendskabet til Jesus og evangeliet.

Hele 63% af præsterne angiver som grund anledningen til at få kontakt med skolen.

Lærerne angiver 14 forskellige bevæggrunde.

Heraf handler kun 6 % om samarbejdet med kirken.

26 % handler om emnernes karakter og oplæg til arbejdet

22% handler på en ellerlændne måde om at vise eleverne kirken...

<sup>30</sup> Et arbejde, som detaljeret er beskrevet i en række rapporter under fællestitlen 'Samarbejde mellem skole og kirke i lokalsamfundet' (1988 - 1992). Hertil kommer den nyeste rapport: 'Etik - Livsfilosofi - Den religiøse dimension' et pædagogisk udviklingsarbejde (1997), hvor de nye elementer i faget kristendomskundskab 'Den religiøse dimension' og 'Etik og Livsfilosofi' bliver afprøvet i praktisk skole-kirke-samarbejde. I øvrigt er det spændende, at Ungdomsbyens forsøg bliver prøvet to forskellige steder i landet: omkring Ungdomsbyen i Rødovre og omkring Aars i Vesthimmerland.

omkring sidder grupper af præster og lærere, der af idealisme og fordi de synes det er spændende og givende går sammen og arbejder med fællesprojekter. Det er mit indtryk, at man i de fleste grupper, hvor planer for undervisningsforløb i skole-kirke-sammenhæng skitseres, har lærere med. Den ene projektmedarbejder ved de fleste skoletjenester er lærer. Og lærerne på de enkelte skoler inddrages oftest i detailplanlægningen, når en overordnet skitse er lagt<sup>31</sup>. (Men det er vanskeligt at sige noget præcist om samarbejdet lærer og præst imellem ud fra de materialer, som foreligger.) Dog er det generelt et overordnet mål, at der skabes et samarbejde mellem den lokale præst og den lokale skole. Dette er et aspekt, som især understreges i de landlige provsti-projekter<sup>32</sup>. Men tendensen er, at de, der i kirken har overskud til det, forsøger at tilbyde projekter, som i kraft af den enkelte lærers udformning af et undervisningsforløb kan udvikles på skolens præmisser.

Man erkender, at samtalen mellem kirke og skole er nødvendig. Som sagt af en lærer: 'Betrakter vi skolens vigtigste opgave som værende tilværelsesoplysning og drager konsekvensen heraf, er præsten ikke til at komme udenom'<sup>33</sup>. Der er mellem skole og kirke vigtige områder at samtale og samarbejde om. Men samarbejdet må ske ud fra overvejelser over begge institutioners aktuelle situation og særkende - og begges naturlige interesse for børn og unge.<sup>34</sup>

## **5.2 Samarbejdet med forældre og hjem**

Den første paragraf i skoleloven taler om, at skolen skal løse sine opgaver i samarbejde med forældrene<sup>35</sup>. Kirken har som kirke en naturlig interesse i kontakt til sognets beboere, herunder børnene og deres forældre. Det kan derfor undre, at kontakten til og samarbejdet med forældrene i skole-kirke-samarbejdsprojekter - på et par undtagelser nær - står meget svagt. Forældre og hjem er omtalt forbavsende få steder. Hvor de nævnes er det typisk i forbindelse med projekter, som slutter i kirken og hvor forældre så inviteres med til afslutningen<sup>36</sup>. Ingen steder er forældre tilsyneladende blevet inddraget i planlægning af undervisningen. Enkelte steder nævnes, at forældrene er/bliver orienteret. Et sted nævnes at forældrene orienteres, men blive ikke spurgt om tilladelse til at børnene kan deltage - ligesom skolen jo ikke spørger forældre når man besøger en anden virksomhed<sup>37</sup>. De store uge-40-projekter i Ebeltoft-Rosenholm-Rønde udgør også her tilsyneladende en undtagelse. Hvor hele samfundet engageres må forældrene være med.

## **5.3 Samarbejde med institutioner uden for skolen.**

Skole-kirke-samarbejde drejer sig om et samarbejde mellem to af samfundets vægtige institutioner. Men begge lever i en vekselvirkning med det omgivende samfund. Derfor er det interessant at undersøge, i hvor høj grad det så også har givet sig udslag i et fælles samarbejde

<sup>31</sup> Således nævnes det flere gange fra Ebeltoft-Rosenholm-Rønde

<sup>32</sup> F.eks. understreges 'Den lokale forankring' i Ebeltoft-Rosenholm-Rønde: 'Projektet går grundlæggende ud på at skabe og udbygge lokalt skole-kirke-samarbejde'. (Evalueringsrapport 1993-95 4.1)

<sup>33</sup> Sagt af lærer (SPF 1992 p 47n)

<sup>34</sup> SPF-1992 p 1

<sup>35</sup> Folkeskolens formål: §1. Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige, personlige udvikling.

<sup>36</sup> F.eks. ved etsalmesangsprojekt (I Århus domkirke inviteres forældre med til at sidde i sideskibet) / ved afslutningsgudstjeneste på emneuger i Sulsted ; Skalborg ; Risskov

<sup>37</sup> vedr. emneuger i Risskov.

